

Uusliberalistisen järjestelmän perusta ja sen ongelmat

by Filosofian kandidaatti Elisa Viitasaari

Esityksen tarkoituksena on...

- määritellä, mitä uusliberalismilla tarkoitetaan,
- auttaa ymmärtämään niitä **periaatteita**, joille uusliberalistinen ideologia rakentuu,
- osoittaa, miten yksilö nähdään uusliberalistisessa yhteiskuntajärjestyksessä ja
- käsitellä järjestelmään liittyviä **ongelmia**.

Esitys pohjautuu kandidaatintutkielmaani
“**Uusliberalistisen järjestelmän vaikutus yksilötoimijoihin**” (Maaliskuu 2024)

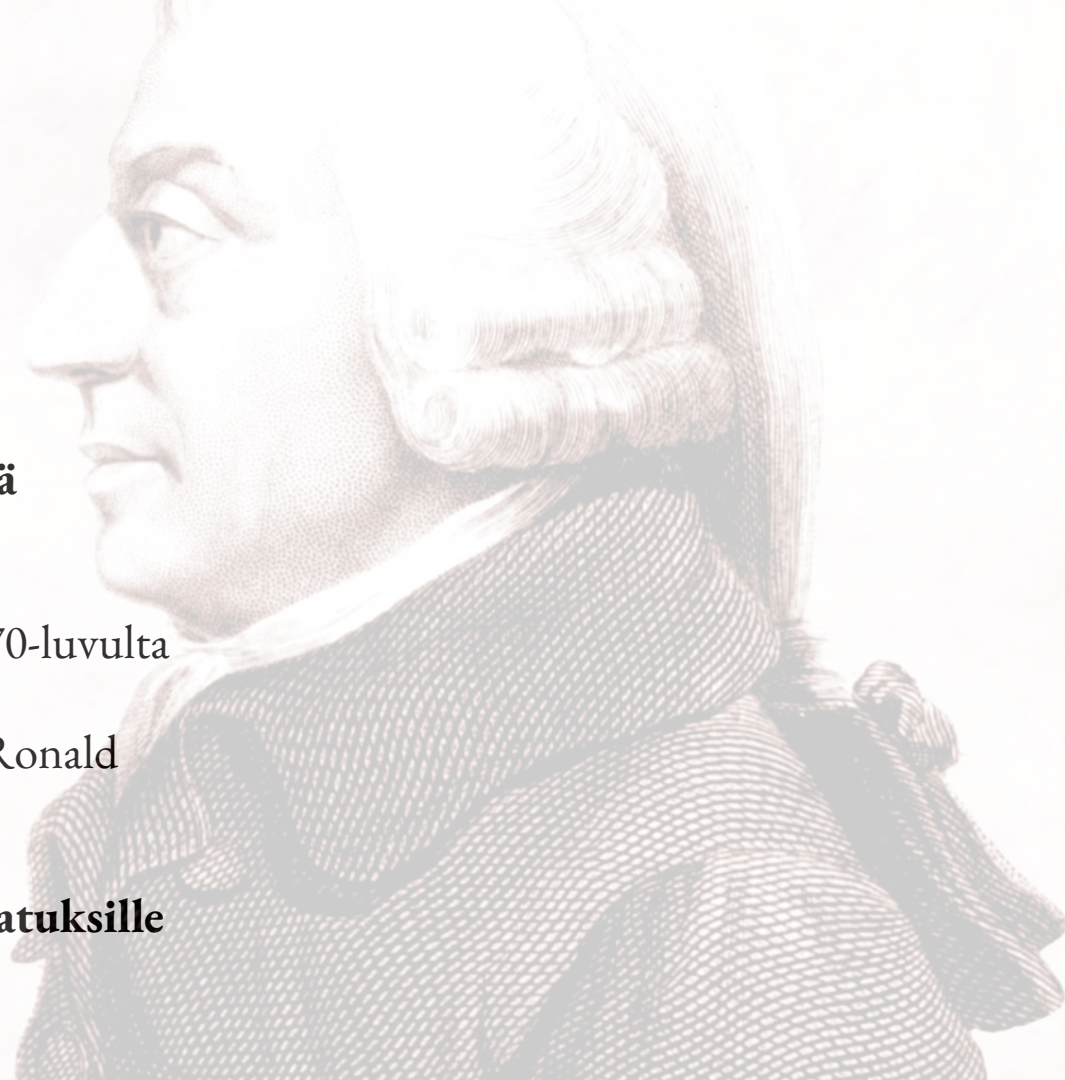

Uusliberalismista yleisesti

Mikä on uusliberalismi?

Talouspoliittinen oppi ja aatesuuntaus

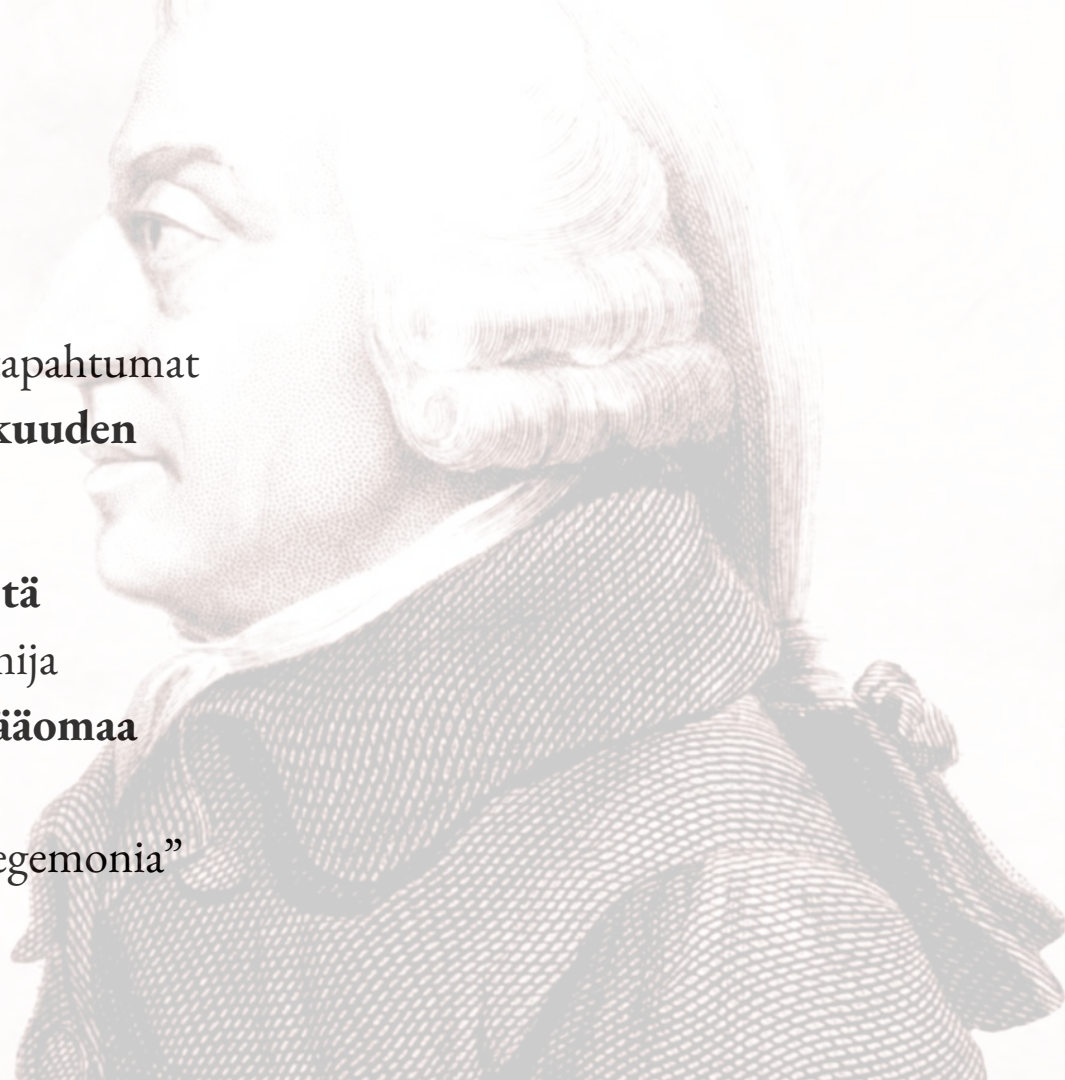
- juuret **2. maailmansodan jälkeisessä Itävallassa**
- suosittu aatesuuntaus Euroopassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa 1970-luvulta eteenpäin
- aatteen kuuluisimpia edustajia mm. Ronald Reagan, Margaret Thatcher...
- perustuu **1800- ja 1900-luvun talouspoliittisille ja -filosofisille ajatuksille**

Mikä on uusliberalismi?

Uusliberalismi tulkitsee yhteiskunnalliset tapahtumat **markkinoiden, kilpailukyvyn ja tehokkuuden välityksellä.**

- korostaa **individualismia** ja **itsenäistä menestystä**, jonka taloudellinen toimija saavuttaa kokoamalla **inhimillistä pääomaa** (työ, koulutus, suhteet...)
- tavoitteena maksimoida pääoman “hegemonia”

Yksilöt **rationaalisia ja itsekkäitä markkinatoimijoita**, *homo economicuksia*.

Hayek: **sääntelemättömät markkina(lai)t** noteeraavat hyödykkeiden arvon ilman ihmismielen aiheuttamia “vääristymiä” → ns. **transsendentit markkinalait** (Hayek; valtavirran taloustiede).

Uusliberalismin taustaoletukset

Tavoitteena pääoman **vapaa liikkuvuus** ja sen “**autonomisen aseman**” laajentaminen yhteiskuntaan.

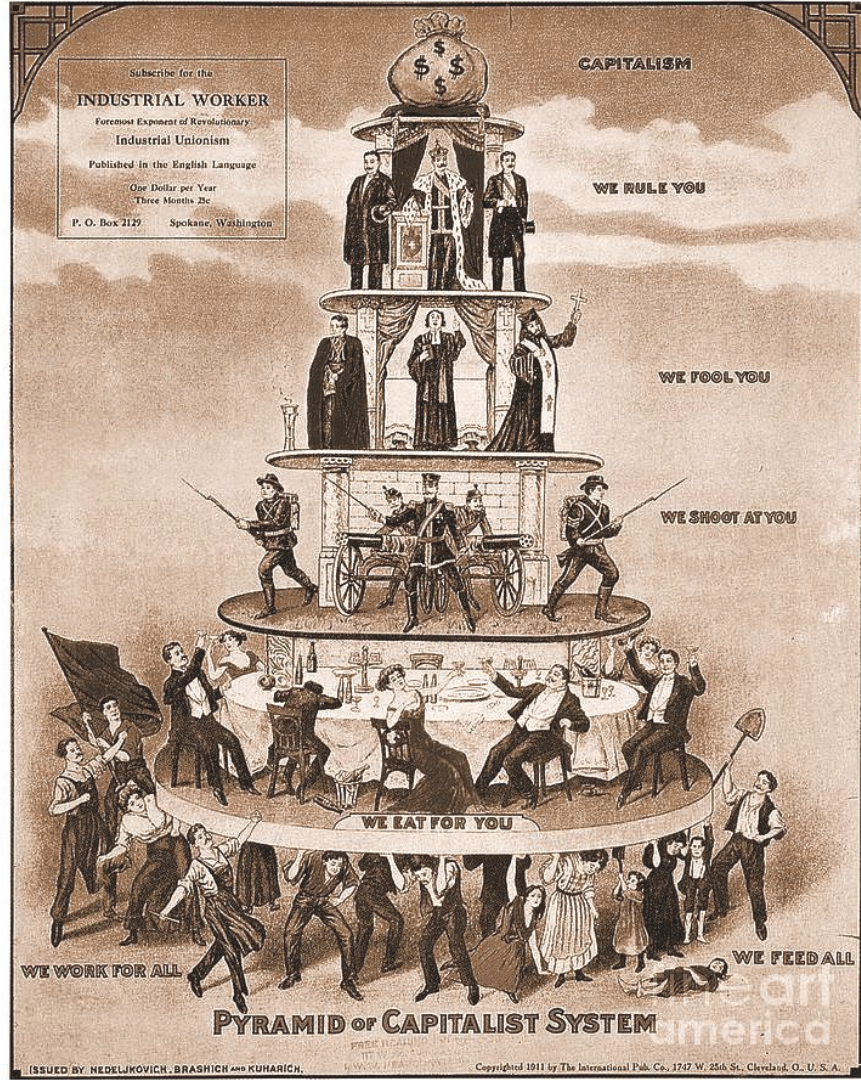
Hayekin ja 1800-luvun pol. taloustieteen inspiraationa mm. **Adam Smith, J.S. Mill...**

Hayek: yritykset alistaa markkinat ja yhteiskunta tietyn päämäärän alaiseksi johtaa **totalitarismiin**.

Pääoman vapauden, laajentumisen ja autonomian ("hegemonian") **maksimoinnin** seurauksena yhteiskuntaa, sen kehitystä ja instituutioita **hallitsee** vähitellen **pääoman "adaptoituva voima"** (Smith 2022).

Autonominen pääoma pyrkii muokkaamaan yhteiskuntaa itselleen edullisen **kilpailukyky- ja tehokkuuslogiikan mukaiseksi** (Löppönen 2017).

Tämä on johtanut siihen, että **pääoma pakottaa** [yhteiskunnan, politiikan ja koulutuksen ohella] **yksilötkin alaisekseen** (Sayer 2004).

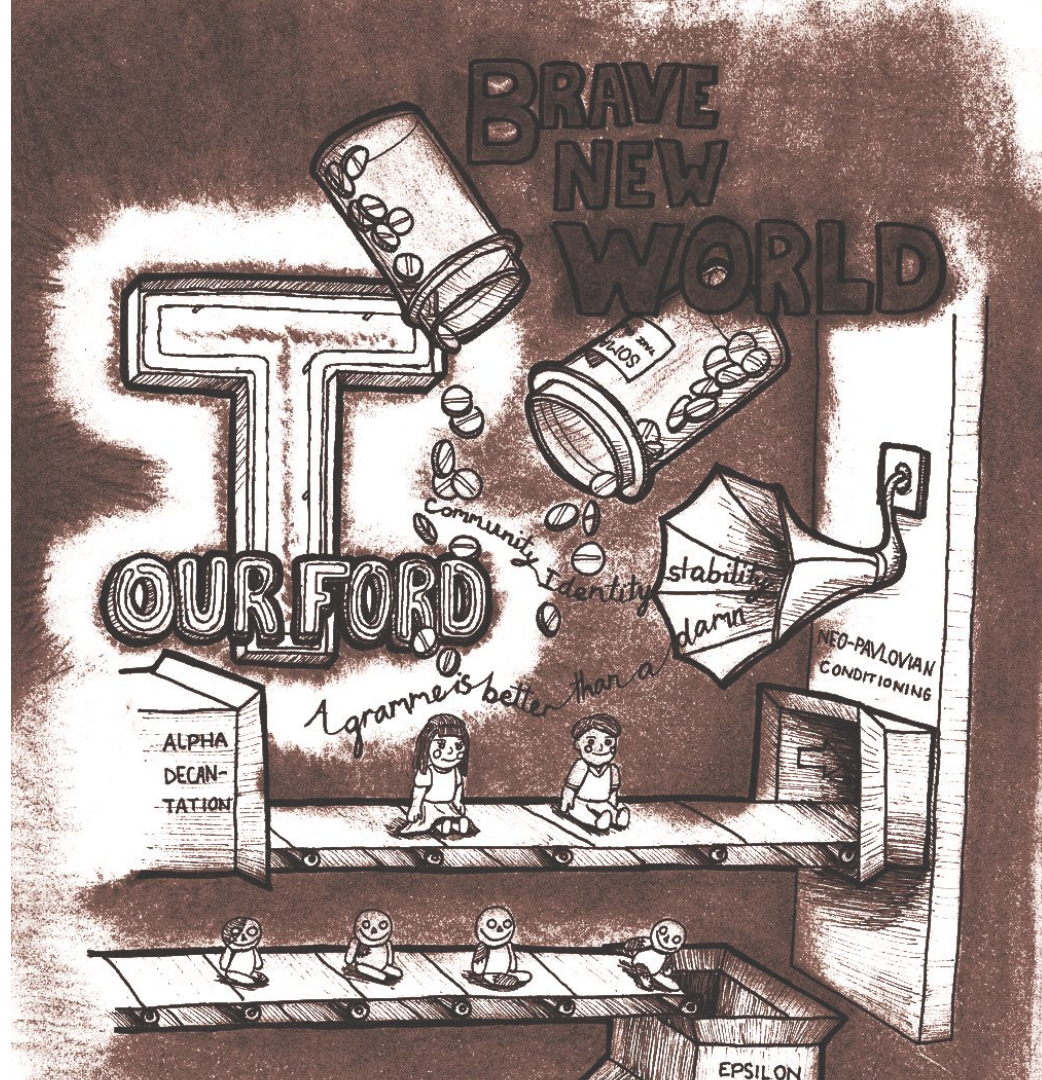
Yksilö uusliberalistisessa järjestelmässä

Yksilö uusliberalistisessa järjestelmässä

Uusliberalistisessa yhteiskunnassa yksilön oletetaan implisiittisesti olevan rationaalinen markkintoimija *homo economicus*, “yrityksen personifikaatio” (Viitasaari 2024)

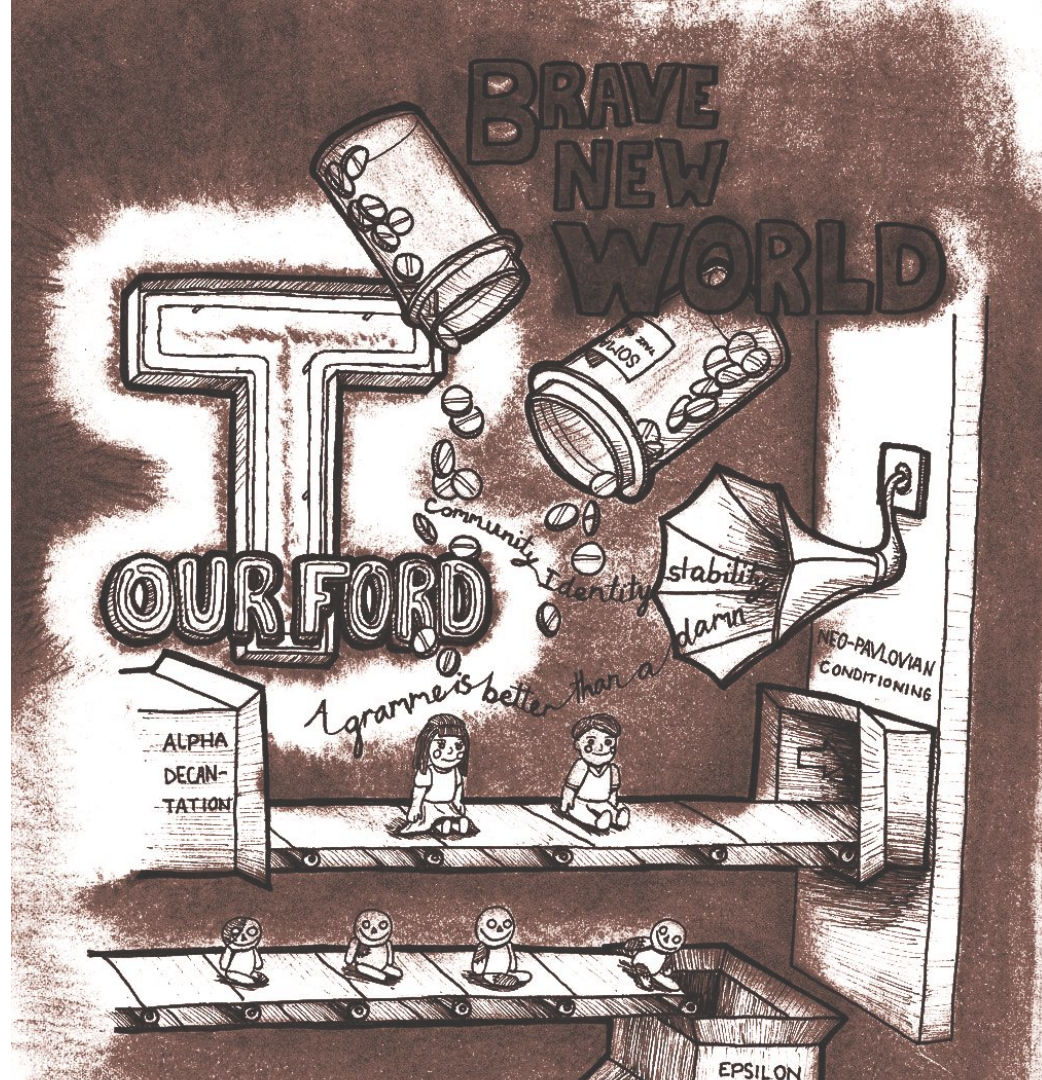
Rationaalisen markkintoimijan on nähtävä ruumiinsa pääomana ja sijoituskohteena, jota hänen on myytävä ja markkinoitava eteenpäin (Lahikainen & Harni 2016)

Yksilö uusliberalistisessa järjestelmässä

Yksilöt ja yhteiskunnan instituutiot representoidaan uusliberalismissa **yrityksinä**. Yhteiskunta on siten “helppo” **konstruoida taloudellisten periaatteiden mukaan**. Toimijan yhteiskunnallinen **tarpeellisuus** mitataan sillä, kuinka hän kykenee toimimaan “**yrityssubjektina**” ja tuottamaan hyötyä pääomalle.

Tämä “tarpeellisuutta” korostetaan esimerkiksi “**elinikäisen oppimisen**” ja “**henkilöbrändin**” korostamisen välityksellä (Löppönen 2017).

Uusliberalistisen ideologian ongelmia

Uusliberalismin ongelmia

1. Ajatus, että **taloudellisten esteiden kumoaminen** ja **valtion roolin minimoiminen** auttaisi edistämään yksilönvapautta yleisesti (Räsänen 2007).

Kuitenkin: järjestelmä ohjaa toimijaa sivuuttamaan kiinnostuksensa niiltä aloilta, jotka eivät ole pääoman silmissä ns. tuottavia. **Uusliberalismissa pääoma ohjaa toimijaa edistämään “pääoman intressejä”.**

Uusliberalismin ongelmia

2. Oletus, jonka mukaan “yritysruumis” (ts. *homo economicus*) on **itseriittäinen toimija** (Lahikainen & Harni 2016), joka luo toisten toimijoiden kanssa **markkinatransaktioihin perustuvia suhteita ja sopimuksia**. Uusliberalistisessa järjestelmässä suhteet perustuvat **vaihto- ja sopimusteoreettisiin suhteisiin**. (Räsänen 2007; Abazari 2020).

Ongelma: **Itseisarvoisia, altruistisia** suhteita ei tulisi noteerata (Räsänen 2007).

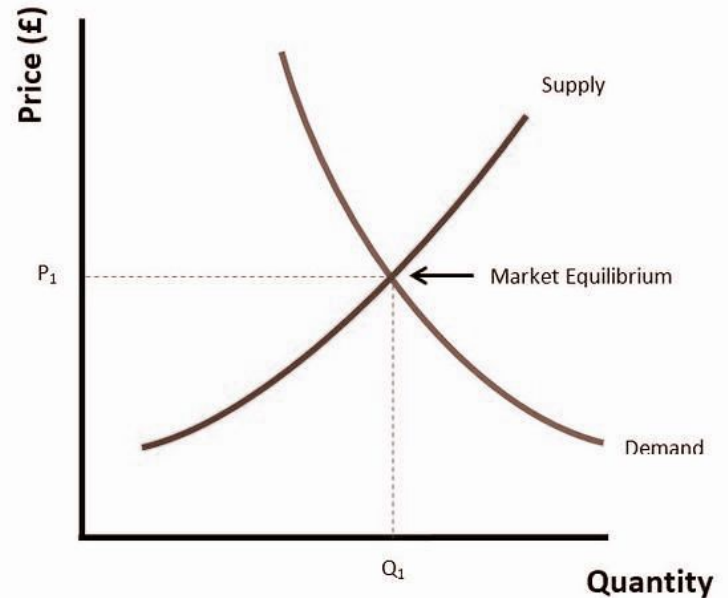

Uusliberalismin ongelmia

3. Ajatus, että rationaaliset markkinatoimijat **adaptoituvat** markkinatilanteisiin (Lahikainen & Harni 2016), ja **toimijat luottavat markkinoiden toimintaan**, mikäli ne edistävät toimijoiden intressejä (Lagerspetz 2012).

Luonnollisten markkinalakien ja hintamekanismin oletus on ongelmallinen. Hinnat voivat pohjautua tuottajien **oletukseen** hyödykkeiden arvosta. Tuottajat voivat myös jättää tahallaan alentamatta hintoja, jolloin **voiton maksimointi menee** esim. **kysynnän ja tarjonnan “logiikan” edelle.**

The Classic Supply and Demand Curve

Uusliberalismin ongelmia

Kuluttajalla on myös valta valita, ostaako hän hyödykkeen vai ei. Tämän vuoksi yrityksillä syntyy **“riippuvuussuhde”** kuluttajiin, jolloin yritykset hyödyntävät **asiakasdataa kuluttajien ohjaamiseen ja kysynnän ennustamiseen** (Shostak 2018.)

Mainonnan avulla kuluttajien tarpeita voidaan muokata. Toimijoiden päätöksentekokykyyn vaikuttavat myös erilaiset **“kognitiiviset vinoumat”**.

"It's an Ovaltine sleep for me tonight"

EVERY NIGHT at bedtime . . . this is the time when a cup of delicious 'Ovaltine' gives the utmost assistance to Nature in restoring the strength and energy which has been spent so lavishly during the day. Children need an abundance of carefully balanced nourishment if they are to grow strong and fit. They need the vitamins A, B and D, the mineral salts and all the nutritive elements that are contained in 'Ovaltine', which is made from Nature's finest foods—malt, milk and eggs. Remember, though delicious 'Ovaltine' has been reduced in price, the same high quality has been maintained.

CHILDREN! Join the League of Ovaltines. For full particulars listen to "The Ovaltine Show" on Australia's Leading Radio Stations every Sunday afternoon around teatime. It's grand fun for everyone.

OVALTINE
THE FOOD YOU DRINK FOR HEALTH AND STRENGTH

8 oz. Tin—2/6
16 oz. Tin—4/6

PRODUCT OF A. WANDER LTD.
DEWONPAT, TAERANIA

The Australian Women's Weekly—May 23, 1948

Page 27

Uusliberalismin ongelmia

4. Ehkä merkittävin ongelma on, että pääoman ja markkinalakien luomaa järjestystä **ei tule kritisoida tai reflektoida**. Kapitalistiseen järjestelmään kohdistunutta epäilyä pidetään usein **“takapajuisena”** ja järjestelmä tulee vuorostaan **“ottaa annettuna”, “luonnollisena”** järjestyksenä.

Uusliberalistiset ajatusrakenteet ovat muuttaneet yhteiskuntaa ja yksilötoimijoita kohti sitä, mitä uusliberalismissa haluttiin välttää: **yhtä tiettyä suunniteltua päämäärää** (Räsänen 2007).

Toisin sanoen: uusliberalistinen yhteiskunta = pääoman totalitarismi.

Kirjallisuutta

Smith, T. “Hegel’s Logic and Marx’s Concept of Capital” (Cambridge University Press, 2022) s. 278–290

Löppönen, P. *Vapauden Markkinat – Uusliberalismin kertomus* (Vastapaino, 2017)

Sayer, A. “Moraalitalous ja poliittinen talous” teoksessa *Moraalitalous* (Vastapaino, Tampere, 2004) s. 23–52

Viitasaari, E. “Uusliberalistisen järjestelmän vaikutus yksilötoimijoihin” (Tampereen yliopisto, 3/2024)

Lahikainen, L. & Harni, E. “Yrittäjämäinen ruumis palvelutaloudessa” teoksessa *Ruumiillisuus ja työelämä: Työruumis jälkitekollisessa taloudessa* (tom. Parviainen, J. & muut, Vastapaino 2016) s. 26–39

Räsänen, P. “Uusliberalismi ja lupaus vapaudesta” (*Niin&naän*, 4/2007) s. 98–107

Abazari, A. *Hegel’s Ontology of Power: The Structure of Social Domination in Capitalism* (Cambridge University Press, 2020)

Lagerspetz, E. “Demokratia ja taloudellinen rationaalisuus” (*Niin&naän*, 3/2012) s. 63–70

Shostak, F. “Problems with Mainstream Theories of Supply and Demand” (Mises Institute, 28.6.2018, viitattu 13.10.2023)